

KAPITEL 11 / CHAPTER 11 ¹¹ ARCHAEOLOGICAL SITES OF THE VILLAGE OF RATIVTSI IN TRANSCARPATIA

DOI: 10.30890/2709-2313.2025-45-01-008

Вступ

Ратівці (до 1946 року - Кіш Рат) - село в Ужгородському районі Закарпатської області України, яке входить до Сюртівської територіальної громади. Воно розташовано за 12 км від Ужгорода. Перша писемна згадка про село відноситься до 1264 року, коли угорський король подарував шляхтичу Якубу чотири села в комітаті Унг, у тому числі і Ратівці. У джерелах вони відомі під різними назвами: «Rat», «Rath», «Raad». Більш давня частина села (стара) з XIV ст. отримала назву «Nagy Rat» (Великі Ратівці). Протягом XIII – XIV ст. угорські феодали заселяють переселенцями нову частину Ратівець - Малі Ратівці («Kis Rat»). Сучасне село виникло в результаті об'єднання Великих і Малих Ратівець.

Основна частина

Околиці сучасного села почали заселятися з давніх-давен. Багатство цієї території артефактами різних епох, давніх племен і етносів, які мешкали тут у найдавніші часи, свідчить про її непересічне значення для відтворення процесів історичного розвитку людського суспільства загалом і закарпатського регіону зокрема. Протягом другої половини XX ст. у Ратівцях та на його околицях удалося виявити і дослідити старожитності раннього і пізнього залізного віку, артефакти першої половини I тис.н.е., давніх слов'ян, раннього середньовіччя. У 1955 році доцент історичного факультету УжДУ (нині УжНУ) Ф.М. Потушняк обстежив і частково дослідив невелике підвищення, розташоване серед болотистої місцевості в урочищі Горогдомб на південній околиці села [Винокур, Гуцал, Пеняк, Тимощук, Якубовський, 1984, с. 203]. На розораній місцевості вчений виявив п'ять темних плям, на поверхні яких було знайдено уламки від великих посудин. Темні плями дослідник визнав за місця розташування жител.

¹¹ Authors: Penyak Pavlo Stepanovych

Author's sheets: 0,89

Останні представляли собою напівземлянки прямокутної форми, площа яких складала 12 – 15 м², глибина до 1 м. У заповненні жител було зафіксовано залишки обгорілого дерева, вугілля, кістки тварин, фрагменти кераміки [Потушняк, 1958, с. 134 - 135]. Наприклад, сліди житла №1, яке представляло овальний в плані коритоподібний котлован, було зафіксовано під шаром стерильного піску. Культурний шар був насичений дрібними шматками перепаленої землі, кістками, фрагментами кераміки [Потушняк, 1958, с. 134].

На території Закарпаття зафіксовано близько 40 поселень неукріпленого типу латенської доби, які розташовані у двох природних зонах краю - низинній і передгірській, що на той час були найбільш придатні для рільництва і тваринництва. На притиській рівнині це поселення в Ратівцях, Довгому Полі, Середньому Ужгородського, Дерцені, Клячанові Мукачівського, Дийді, Вилоку, Ново Клиновому, Олешнику, Чепі Берегівського районів. Переважна більшість з них - це невеликі осередки землеробів, що займали площу від 0,8 до 2 га, а культурний шар не перевищував 0,3 – 0,4 м [Пеняк, Пеняк, 2013, с. 148].

Ф.Потушняку вдалося простежити планування житлових приміщень й певну закономірність у їх розміщенні. Вони розташовувалися в один ряд на краю округлого мису, а центральна частина поселення була вільною від забудови і, вірогідно, використовувалася для загону худоби. До прикладу, під час розкопок в Ужгороді на кар'єрі цегельного заводу, що по вулиці Загорській, встановлено, що житла розташовувалися витягнутим рядом уздовж невеликого схилу. Ці дані свідчать, що в розміщенні житлових приміщень на пізньолатенських поселеннях краю не існувало сталого порядку, а сама практика забудови, ймовірно, залежала від природних умов місцевості [Пеняк, Пеняк, 2013, с. 148].

Сліди ще одного поселення Ф.М. Потушняк виявив на південь від села. Після оранки на поверхні чітко виступили п'ять чорно бурих плям з культурними залишками, в тому числі уламки кружальної кераміки, вугілля, шматки печини. Учений розкопав два об'єкти, визначивши їх як житла. Довжина першого 2,5 м, глибина 0,5 м, іншого - відповідно 3,1 м і 0,53 м [Потушняк, 1955, с. 4 - 5]. Останні мали овальну форму зі слідами вогнищ. Заповнення складалося з

чорнозему, що був перемішаний з деревним вугіллям, фрагментами кружального посуду, який походив від горщиків з відігнутими і заокругленими або косо зрізаними вінчиками. Дослідник датував поселення IX – XI ст. [Пеняк, 1980, с. 67].

Значні польові дослідження в околицях села проводилися протягом 70-х - 80-х років XX ст., що було пов'язано з великими земляними роботами на теренах Закарпаття: меліорація земель у низинній і передгірській зонах, будівництво кількох віток нафто- і газопроводів «Дружба», «Уренгой-Помари-Ужгород», «Союз», Транскарпатської шосейної дороги. У 1973 році ужгородська група Інституту археології АН УРСР під керівництвом С.Пеняка провела рятувальні розкопки в зоні меліоративних робіт колгоспу «Борець» села Ратівці. На північний захід від села, за 20 м від залізниці Ужгород-Чоп, в урочищі Човкашмезев було закладено три розкопи рятувального характеру. У дренажних траншеях і колекторах спостерігався культурний шар товщиною 0,35 – 0,4 м. Було виявлено чотири господарсько-побутові об'єкти, з яких два житла доби латену II – I ст. до н.е. і дві гончарні печі пізнього римського часу [Попович, 1974, с. 67].

Житло № 1 було виявлено на глибині 0,4 м від рівня сучасної поверхні, у плані мало форму неправильної трапеції, орієнтовано по осі південний захід – північний схід, стінки прямі із заокругленими кутами, у центрі зафіксовано яму від вогнища округлої форми діаметром 1,5 м, глибина 0,14 м від рівня долівки споруди. Заповнення житла представляло темно-сірий гумус, що був перемішаний з попелом, фрагментами графітової кераміки та біконічним пряслицем, що було виготовлено на гончарному крузі [Пеняк, Попович, Потушняк, 1973, с. 49].

На відстані 50 м від житла №1, на глибині 0,4 м від рівня сучасної поверхні було зафіксовано житло № 2, орієнтоване по лінії південний захід – північний схід. Споруда представляла собою напівземлянку неправильної за формою трапеції із заокругленими кутами, площадкою для входу, що прилягала до південно-західної стінки. Чітко простежувалися її стінки, які були вертикально

запущені в материк на глибину 0,3 м й плавно з'єднувалися з добре утрамбованою долівкою. В центрі житла долівка мала незначне вогнищеве заглиблення, що залягало на 0,1 м нижче від рівня долівки споруди. Яма від вогнища мала прямокутну форму розміром 1,4 x 0,9 м і орієнтована по осі схід – захід [Пеняк, Попович, Потушняк, 1973, с. 50]. Переважна більшість знахідок була репрезентована фрагментами кераміки, виготовленої як ліпним, так і кружальним способом.

Недалеко від житла №2 вчені виявили два об'єкти виробничого призначення. Так, піч № 1 складалася з двох камер: нижня служила топкою, а у верхній випалювалася кераміка. Топка була заповнена тонким прошарком вугілля шириною 1,45 м й висотою 0,3 м і від верхньої камери відокремлювалася вимощеним глиняним прошарком товщиною 6 см. Верхня камера мала овальну форму розміром 1,4 x 1,45 м [Пеняк, Попович, Потушняк, 1973, с. 50]. У заповненні камери фіксувалися уламки сіроглиняної кераміки, оздобленої хвилястим орнаментом. Цікавою знахідкою виявився круглий плоский камінь з отвором посередині, який походив, ймовірно, від ножного гончарного круга. На відстані 1,65 м від печі № 1 знаходилася ще одна піч, яка за конструктивними характеристиками мало чим відрізнялася від першої. Аналогічні гончарні печі римського часу були засвідчені на всій території Верхнього Потисся. Вони поділяються на дві великі групи: одноярусні та двох ярусні [Котигорошко, 2008, с. 218]. Двох ярусні мали камери топки та обпалу, що були розділені решіткою. Обидві камери, за винятком верхньої частини купола, через отвір якого завантажувалася продукція, викопувалися у землі. Як правило, застосовувалися парні печі (як у Ратівцях), що підвищувало виробничі потужності.

Під час вивчення житлових споруд було виявлено в основному фрагменти ліпного та гончарного посуду. Перший репрезентують уламки банкоподібних горщиків, орнаментованих наліпним валиком. Вони виготовлені з глини із значними домішками в тісті крупнозернистого шамоту та піску. Поверхня дещо заглажена, в окремих випадках горбкувата, охристого кольору, плямиста від випалу [Пеняк, Кочан, 2020, с. 17]. Що стосується гончарного посуду, то як

відомо, у II ст. до н.е. на теренах Центральної Європи, в тому числі й Верхнього Потисся, знаходить широке застосування гончарний круг. З'являються майстерні з печами для випалу кераміки, в яких виготовлявся стандартної форми й високої якості посуд. За підрахунками вчених, кружальна кераміка складала до 40% усього посуду, переважаючи більшість якого була кельтською чи виготовленою місцевими гончарами за кельтськими взірцями [Бідзіля, 1971, с. 87].

Гончарна кераміка доволі фрагментарна, однак удалося реставрувати декілька форм. Це, наприклад, миска, що виготовлена з добре відмученої глини з незначними домішками дрібно потовченого шамоту. Вона мала добре заглажену поверхню світло-рожевого кольору, сильно профільований товстий вінець, різко виражену шийку. Діаметр вінця склав 24 см, діаметр денця - 10,5 см, висота - 7,5 см [Пеняк, Попович, Потушняк, 1973, с. 52]. Аналогічні миски були виявлені на території північно-західної Трансільванії, де вони датуються I ст. до н.е. Цим же часом учені датували і виявлені житла. Використання ліпного й кружального посуду місцевим і прийшлим населенням - це специфічна ознака латенської культури Верхнього Потисся.

Матеріал, що був здобутий під час вивчення печей, представлений виключно гончарною сіроглиняною керамікою. Це уламки великих посудин з масивним сильно профільованим вінцем і дуже вираженим опуклим тулубом. На окремих з них нижче шийки було нанесено орнамент у вигляді хвилястих ліній. Поверхня кераміки доволі жорстка, вона виготовлялася з добре перемішаної глини, з великою кількістю домішок піску. Найближчі аналогії до вищеописаної кераміки зустрічаються на теренах Східної Словаччини, де вона датується III - IV ст. н.е. [Lamiová-Schmiedlova. 1969, tabl. 51, 8; Pastor, 1962, s. 628]. Важливе значення для встановлення хронології виробничих об'єктів мала знахідка срібної монети III ст. н.е., що була виявлена біля печі № 2 [Пеняк, Попович, Потушняк, 1973, с. 53]. Виходячи з цього печі було датовано III – IV ст. н.е.

У 1978 році експедицією УЖДУ (нині ДВНЗ «УжНУ») під керівництвом В.Котигорошка в околицях села було виявлено середньовічне поселення. Воно

знаходилося на відстані 1 км на південь від села й на відстані 0,3 км на південний захід від дороги Ратівці-Малі Геївці. Під час огляду дренажних траншей було зафіксовано шість ям, які простежувалися на глибині 0,2 м відразу під шаром гумусу. Одна з них мала овальну форму розміром 1,8 x 1,4 м й була заглиблена в материк на 0,5 м [Котигорошко, 1978, с. 38]. У заповненні ями знаходилися вугілля, залізний шлак, кераміка. Остання була репрезентована горщиками, виготовленими на гончарному крузі, з ввігнутими денцями, з поверхнею, що була покрита хвилястими лініями. На основі керамічного матеріалу поселення було віднесено до князівської доби (XI – XIII ст.) [Котигорошко, 1978, с. 38].

У 1983 році ужгородською групою Інституту археології АН УРСР на трасі будівництва газогону Уренгой-Помари-Ужгород на північно-західній околиці села Ратівці було виявлено сліди поселення першої половини I тис. н.е. Розкопки відбувалися у два етапи. Протягом першого було досліджено 640 м² культурної площі, на якій зафіксовано чотири житла, п'ять печей для виробництва деревного вугілля, сім господарських ям, дванадцять стовпових ямок від наземних споруд [Пеняк, Попович, Потушняк, 1985, с. 340]. На археологічній карті краю воно отримало назву Ратівці II.

Об'єкт № 14 був визначений як залишки житла, досліджена частина якого мала в плані форму неправильного прямокутника. Стінки котловану житлової ями були плавно нахилені до рівної долівки, заглибленої в материк на 0,4 м від древнього горизонту. У північно-східному куті вдалося зафіксувати розвал глинобитної печі, черинь якої мав округлу в плані форму діаметром 0,6 м, а товщина шару перепаленої землі склала 7 – 10 см [Пеняк, Попович, Потушняк, 1983, с. 13]. У чорноземному заповненні було виявлено декілька десятків фрагментів від ліпних і кружальних посудин, шматки обмазки, печина, кістки тварин. На території Верхнього Потисся відкрито більше ста жител доби пізнього римського часу, які за особливостями конструкції поділяються на споруди із заглибленим житловим котлованом без стовпів, із заглибленим житловим котлованом зі стовпами та наземні [Котигорошко, 2008, с. 210]. Із перерахованих саме перші є традиційним типом житлобудівництва

верхньотиського регіону. У плані котлован мав прямокутну або аморфну форму площею 10 – 22 м², материкові стінки висотою 0,2 – 0,9 м. Інколи, як наприклад, на поселенні Третене при Горнаді (Східна Словаччина) розміри котлованів досягали 36 м² при глибині 0,55 – 0,7 м [Jurečko, 1983, s. 282 - 285].

Цікавим об'єктом (№ 9) виявилася прямокутна споруда виробничого характеру, ймовірно, піч розміром 1,2 x 0,9 м, глибиною 0,2 – 0,25 м, яка мала сильно обпалені до червонуватого кольору стінки товщиною від 5 до 10 см [Пеняк, Попович, Потушняк, 1983, с. 12]. Рівна долівка була покрита суцільним шаром деревного вугілля та каменями. До печей аналогічного типу було віднесено і об'єкти 10, 11, 12, 13. Усі вони були заповнені шаром вугілля і між собою відрізнялися лише розмірами. Як відомо, деревне вугілля служило основним компонентом для отримання заліза із болотної руди так званим сиродутним способом. До XVIII ст. воно було також єдиним паливом й для склоробних, вапнярських і ливарних печей. Його отримують шляхом сухої дистиляції дерева (розділення сумішей на компоненти шляхом випаровування та конденсації), тобто спалення без доступу повітря [Войнаровський, 2014, с. 157]. Аналогічні печі відомі на багатьох пам'ятках Закарпаття римського часу. Так, наприклад, присутність таких печей на городищі Стремтура біля Іршави поруч із залізоплавильним центром дає підстави віднести їх до об'єктів виробничого призначення. Більше того, допускаємо, що вони мали одноразове використання (вугілля вибирали й яму залишали). Отримане в такій печі вугілля, ймовірно, забезпечувало паливом один залізоплавильний горн. Цим, вірогідно, й пояснюється одноманітність форми і розмірів досліджених печей.

На дослідженій площі основну частину знахідок склали фрагменти кераміки, яка поділяється на ліпну і кружальну. Перша представлена переважно горщикоподібними формами, на неї припадає близько 45% усіх знахідок [Пеняк, Кочан, 2020, с. 37]. Як правило, ліпні горщики неорнаментовані, вони мали закраїни, або були без них. Тісто такої кераміки досить грубе, з домішками дрібнозернистого піску і шамоту. Поверхня нерівна, бугриста, шершава, іноді пориста, випал нерівномірний. Кружальна кераміка переважно сіроглиняна,

представлена фрагментами від горщиків, мисок, глечиків, піфосів-зерновиків. Вона виготовлена із двох сортів тіста: із відмученої глини без штучних домішок й глини з добавками дрібнозернистого піску. Кераміка із тіста без штучних домішок мала гладку поверхню, а з добавками - шершаву. Як правило, чаші, миски, глечики виготовлені з відмученої глини, а горщики, піфоси-зерновики із тіста з домішками дрібнозернистого піску. Частина мисок і чаш орнаментована штапованим орнаментом, який складався з комбінацій розеток, кружків, листків, ліній, трикутників [Пеняк, Кочан, 2020, с. 38]. Піфоси-зерновики на стінках орнаментовані 5 -7 рядними хвилястими лініями. Крім штапованого, використовувався також лощений орнамент (горизонтальна, ламана, хвиляста лінії) та рельєфний візерунок.

У 1983 році Закарпатською новобудівною експедицією Інституту археології АН УРСР на трасі будівництва газопроводу було виявлено ще одне поселення на північний схід від села. Воно виявилось багатошаровим: були присутні об'єкти першої половини I тис. н.е., VIII – IX ст., княжої доби [Пеняк, Пеняк, 2013, с. 207]. Під час розкопок було досліджено площу розміром 520 м², на якій виявлено 22 різночасових об'єкти. На археологічній карті краю поселення отримало назву Ратівці III.

Одним із найбільш цікавих об'єктів виявився фігурний в плані житловий котлован розміром 4 x 2,6 м, глибиною 0,37 – 0,39 м. На материковій основі знаходився розвал вогнища, займаючи площу 0,55 x 0,50 м [Пеняк, Попович, Потушняк, 1983, с. 18]. Заповнення складалося із чорноземного гумуса, що був перемішаний з фрагментами кераміки. Остання виготовлена на гончарному крузі, у тісті спостерігалися домішки дрібнозернистого піску. Зустрічалася кераміка як із плавно зрізаним, так і карнизоподібним фігурним вінчиками. Для орнаментации використовувалась хвиляста, горизонтальна (вузька і широка) лінія, а також комбінації хвилястої і горизонтальної ліній. Цікавою знахідкою виявився залізний серп зі слабкою кривизною леза довжиною 0,3 м, максимальна ширина леза 3 см [Пеняк, Пеняк, 2013, с. 207]. Кінець його стержня був зігнутий з метою фіксації дерев'яного руків'я. На основі аналогій житло й виявлені в

ньому речові знахідки були визначені як належні давнім слов'янам.

Ще одне напівземлянкове житло було в плані майже прямокутної форми розмірами 4 x 2,3 м, глибиною 0,4 м [Пеняк, Попович, Потушняк, 1983, с. 20]. У південній частині житлової ями розташовувалася глинобитна піч розміром 1,6 x 0,7 м. Черинь печі товщиною 0,1 м лежав на материковій основі й був перекритий шаром чорнозему, перемішаного з фрагментами кераміки, печини, каменями. У заповненні житлової ями було виявлено понад 200 фрагментів ліпної і кружальної кераміки, а також уламок каменя від жорна. Ліпна кераміка мала грубу нерівну поверхню, була виготовлена із тіста, що містило домішки дресви і шамоту. Товщина стінок коливалася від 0,7 до 1,5 см. Кружальна кераміка виготовлялася із тіста з домішками дрібнозернистого піску й частково слюди. Переважна більшість кераміки походила від середніх за розмірами горщиків з косо зрізаними, сильно відігнутими і загнутими вінцями. Основний мотив візерунка - це комбінація із хвилястих і горизонтальних ліній, насічок і горизонтальних ліній. Як ліпний, так і кружальний посуд добре випалений, за кольором поверхні вохристій, світлого і темного відтінка. Для такої кераміки на території Верхнього Потисся існують багаточисленні аналогії, що дозволяє датувати її другою половиною VIII – першою половиною IX ст.

У 1986 році Закарпатська новобудівна експедиція Інституту суспільних наук АН УРСР продовжила рятувальні охоронні розкопки в околиці села. Це було пов'язано з будівництвом нової вітки газопроводу «Прогрес». Розкоп було закладено на відстані 40 м у південному напрямку, де планувалося прокладання траншеї газопроводу. Як було встановлено, гумусний шар залягав на глибині 0,3 – 0,4 м, під яким чи частково в ньому знаходився культурний шар. Як правило, скупчення темного за кольором культурного шару фіксувалося над об'єктами чи в тих місцях, де зосереджувались ямки від стовпів [Пеняк, Попович, Потушняк, 1986, с. 16]. На погляд дослідників, тут існували наземні споруди.

Об'єкт 1. Овальна в плані яма розмірами 2,8 x 1,5 м з трохи похиленими стінками. Заповнення включало чорнозем, в якому траплялися уламки від ліпних і кружальних посудин, кістки тварин, кам'яне знаряддя для заточки ножів

[Пеняк, Попович, Потушняк, 1986, с. 17]. Серед ліпної кераміки вдалося виділити ряд варіантів. По-перше, тонкостінна кераміка з незначною кількістю домішок дрібнозернистого піску, тулуб яких мав високо підняті плечики, що плавно переходили у прямий вінчик; по-друге, товстостінна й тонкостінна кераміка, в тісті якої зустрічаються грубі домішки дресви, вінчики відігнуті назовні, краї вінець округлі чи косо зрізані; по-третє, товстостінна кераміка з домішками піску, поверхня заглажена тонким шаром глини (ангобом) вохристого кольору.

Кружальна кераміка була представлена фрагментом від денця сіроглиняної посудини, тісто якої було виготовлено із відмученої глини, фрагментом від стінки піфоса-зерновика червонуватого кольору, уламком від стінки сіроглиняної посудини. Дещо окремо виділяється фрагмент устя посудини, вінчик якого відігнутий назовні, поверхня шершава, на стінці спостерігалися пальцеві вдавлення [Пеняк, Попович, Потушняк, 1986, с. 17]. На основі кераміки, головним чином, аналогій ліпних форм пшеворської і празької культур об'єкт 1 був датований кінцем IV - початком V ст. н.е.

Об'єкт 6. Споруда житлового призначення (3,2 x 3,3 м, глибина від 0,1 до 0,27 м) із залишками розвалу глинобитної печі площею 0,8 x 0,7 м, сама піч розташовувалася на невеликому останці [Пеняк, Попович, Потушняк, 1986, с. 22]. У темно-сірому гумусному заповненні було виявлено понад 50 фрагментів кераміки від ліпних і кружальних посудин. Ліпна кераміка була представлена посудом рожевого кольору з домішками дрібнозернистого піску з заглаженою поверхнею. Гончарна кераміка походила від горщиків і мисок, що виготовлялися із відмученої глини й оздоблені штампованим орнаментом, а також від піфосів-зерновиків, у тісті яких були домішки дрібнозернистого піску. Житло було датовано IV ст. н.е.

Об'єкт 9. Однією з найбільш цікавих знахідок під час розкопок 1986 року було виявлення криниці. Після зняття гумусу товщиною 0,3 м фіксувалася пляма темного кольору овальної форми розміром 2,08 x 2,3 м. У ході вибирання чорноземного заповнення було виявлено стовбур, що поступово звужувався і на

глибині 3,1 м мав у діаметрі 1,3 м [Пеняк, Попович, Потушняк, 1988, с. 324]. З цієї відмітки стовбур почав розширятися й досягнув максимальної відмітки у 3,0 м. З глибини 3,1 м темне гумусне заповнення змінилося темно-сірою жижею, що включала пісок і намул. На дні криниці знаходився чотирьох кутувий зруб із 12 дубових плах, що були скріплені між собою «на замок». Їх довжина склала 0,71 – 0,74 м, ширина 0,21 – 0,23 м, товщина 0,05 – 0,07 м. Довжина стінок зрубу у верхній частині досягала 0,74 м, в нижній - 0,64 м, загальна висота - 0,91 м. Зруб до низу поступово звужувався, набувши форму трапеції. Починаючи з глибини 1,2 м стінки стовбура криниці були зміцнені пруттям із лози [Пеняк, Попович, Потушняк, 1986, с. 26]. Вірогідно, що це робилося з метою запобігти обвалам стінок ближче до водоносного пласта.

На окремих поселеннях Верхнього Потисся також було виявлено ряд колодязів. Вони відомі з Лужанки, Педера, Кішваршань-Хідері. Їх верхні отвори були діаметром 1,6 – 2,2 м із циліндричним стовбуром, а глибина (4 – 4,5 м) залежала від рівня водоносного шару [Котигорошко, 2008, с. 214]. Проведений палеоботанічний аналіз показав, що для зміцнення стінок криниці у Ратівцях використовувався дуб і горіх.

Виявлена під час розкопок об'єкта 9 ліпна і гончарна кераміка за формою, складом тіста нічим не відрізнялась від інших досліджених об'єктів. Так, перша залежно від складу тіста поділяється на посуд, у якому знаходилися домішки грубої дресви, а також кераміка з домішками дрібнозернистого піску в тісті. Як у першому, так і в другому випадку поверхня посудин бугриста, нерівна, шершава [Пеняк, Попович, Потушняк, 1986, с. 26]. Вінчики відігнуті назовні під різними кутами нахилу. Зустрічаються горщики з майже прямими вінчиками, більше чи менше відігнутими назовні. Переважна більшість денець горизонтальні (прямі), але зустрічаються також із закраїнами. Кружальний посуд походив від горщиків, мисок, піфосів й поділявся на два варіанти: сіроглиняну, що виготовлена із відмученої глини і, як правило, орнаментована штампованим орнаментом і сіру за кольором кераміку з домішками дрібнозернистого піску. Зустрічалися сіроглиняні миски на піддонах. Останні мали профільовані вінчики

й прикрашені штампованим орнаментом плечики. Серед кераміки, що виготовлена на крузі, виявлено рідкісну форму: продовгувата частина кубку з профільованим денцем, тулуб якої був прикрашений штампованим орнаментом у вигляді кола з променями. Як ліпна, та і кружальна кераміка, що була виявлена в заповненні криниці, дозволила датувати його кінцем IV - початком V ст. н.е.

Об'єкт 10. Виробнича споруда невстановленого призначення. Остання зафіксована по виходу обпаленої глини на площі в 1,5 м². У плані її форма нагадувала коло, що було витягнуте у східному напрямку. Розміри об'єкту: по довшій осі 3,4 м, по коротшій - 2 м, глибина на перевищувала 0,1 м [Пеняк, Попович, Потушняк, 1986, с. 28]. В округлій частині споруди вся площа була заповнена обпаленою глиною товщиною 3 – 4 см. На об'єкті було виявлено понад 30 фрагментів від ліпних горщиків й мисок. Посуд орнаментований наліпами з упорами чи пластичними пальцевими вдавленнями. Окремі горщики з внутрішнього боку покриті ангобом. Кераміка добре випалена, товщина стінок коливається від 0,5 до 1,2 см [Пеняк, Кочан, 2020, с. 70]. Миски мали заокруглені краї вінець, що були плавно відігнуті до внутрішньої частини. Знайдений на об'єкті керамічний матеріал свідчить про його належність до дакійського горизонту, тобто до рубежу нової ери.

На поселенні Ратівці II вдалося вичленити два варіанти житлових, господарських й виробничих споруд. Це, по-перше, споруди із заглибленими в материк об'єктами і, по-друге, об'єкти з наземними і заглибленими спорудами. Тут засвідчено співіснування напівземлянкових і наземних жител, виробничо-господарських споруд, ям-погребів, криниці. Певної системи в розташуванні об'єктів не було встановлено, хоча виділяються, правда не чітко, комплекси житлових й виробничо-господарських споруд. Для датування поселення Ратівці II, крім кераміки, відсутні інші вагомні матеріальні свідчення. На двох розкопках поселення (1983, 1986) зібраний керамічний матеріал двох культурних горизонтів: рубіж нової ери і III – IV ст., можливо, початок V ст. н.е. [Пеняк, Кочан, 2020, с. 79].

Посуд (ліпний і кружальний) доволі однорідний. Він дав змогу в'яснити

особливості керамічного виробництва на теренах Верхнього Потисся й віднести його до закарпатського варіанту пшеворської культури. Правда, окремі фрагменти кераміки виходять за рамки вказаного датування. Це, наприклад, кераміка дакійського вигляду (об'єкт 10), що представляє дакійський горизонт існування поселення, тобто рубіж нашої ери. На основі кераміки, що виявлена в об'єктах 1, 8, 9, можна вести мову про верхню дату існування поселення. У цих комплексах знаходився посуд, який за своєю фактурою був близький до празького типу кераміки V - початку VI ст. н.е. Це дає підставу визначити верхню дату існування поселення першою половиною V ст. н.е.

Висновки

Результати археологічного дослідження села Ратівці не тільки допомогли відкрити ще одну сторінку давнього минулого села та його околиць, висвітлити деякі нові аспекти матеріальної й духовної культури людських спільнот на теренах сучасного Закарпаття, але й засвідчили, що воно заселялося із сивої давнини.